

วัคซีนสร้างภูมิคุ้มกัน

ในอดีตมีโรคติดต่อหลายชนิดที่ทำให้เด็กเจ็บป่วยและตายเป็นจำนวนมาก แต่ด้วยความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์การแพทย์ มนุษย์ได้ค้นพบวิธีป้องกันภัยจากโรคเหล่านี้ได้ วิธีหนึ่งที่ได้ผลคือ การให้วัคซีนเพื่อสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค

วัคซีนที่นำมาใช้ในประเทศไทย ได้แก่ วัคซีนป้องกันวัณโรค คอตีบ ไอกรน บาดทะยัก โปлио หัด คางทูม หัดเยอรมัน ไวรัสตับอักเสบบี ไขหวัดใหญ่ และโรคไขสมองอักเสบ ซึ่งช่วยลดอัตราการเจ็บป่วย พิการและการตายจากโรคเหล่านี้ได้ปีละหลายๆ จนในปัจจุบัน โรคติดต่อบางชนิดกำลังถูกกำจัดให้หมดไปจากประเทศ ทั้งนี้เด็กทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับวัคซีนดังกล่าว

วัคซีนมีทั้งชนิดฉีดและกิน บางชนิดจำเป็นต้องให้ซ้ำๆ จึงจะช่วยป้องกันโรคได้ผลดี พ่อแม่ทุกคนควรทราบข้อมูลเกี่ยวกับการพาเด็กไปรับการตรวจสุขภาพและรับวัคซีน เหตุผลทำให้ ให้อะไร เมื่อไร ก็ครั้ง และที่ไหน

สถานที่ให้บริการฉีดวัคซีน ได้แก่ สถานีอนามัย และโรงพยาบาลทุกแห่ง พ่อแม่จำเป็นต้องพาเด็กไปรับการตรวจสุขภาพ และรับวัคซีนตามกำหนดให้ครบถ้วน

อนึ่ง ปัจจุบันมีวัคซีนใหม่ๆ หลายชนิดที่ยังไม่อยู่ในตารางการให้วัคซีนสำหรับเด็กในประเทศไทย แต่มีใช้กันแพร่หลายในภาคเอกชนที่ผู้ปกครองต้องจ่ายเงินเอง ซึ่งในอนาคตคงจะมีการนำวัคซีนเหล่านี้เข้าไปในตารางวัคซีนสำหรับเด็กในประเทศไทยเพิ่มขึ้น

ข้อมูลสนับสนุน

1. การให้วัคซีนเป็นเรื่องเร่งด่วน เด็กทุกคนควรได้รับวัคซีนให้ครบตามกำหนด โดยเฉพาะในห้าปีแรก
2. การให้วัคซีนเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันโรคจะช่วยป้องกันโรคร้ายได้หลายชนิด เด็กที่ไม่ได้รับวัคซีน มีความเสี่ยงที่จะป่วยเกิดภาวะขาดอาหาร อาจเกิดความพิการอย่างถาวร และถึงตายได้
3. เด็กจำเป็นต้องได้รับวัคซีนบางชนิดซ้ำๆ กันเป็นระยะ เพื่อกระตุ้นการสร้างภูมิคุ้มกันโรคให้เด็กป้องกันโรคได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยาวนานมากขึ้น
4. การให้วัคซีนแก่เด็กที่เจ็บป่วยเล็กน้อย เด็กที่พิการ หรือเด็กที่ขาดอาหารนั้น มีความปลอดภัย
5. หญิงทุกคนควรได้รับวัคซีนป้องกันโรคหัดเยอรมันก่อนมีคู่ครอง หรือก่อนการตั้งครรภ์ไม่น้อยกว่า ๑ เดือน และหญิงตั้งครรภ์ทุกคนต้องได้รับวัคซีนป้องกันโรคคอตีบบาดทะยัก คนที่เคยได้รับวัคซีนมาก่อนอาจต้องการการฉีดกระตุ้น
6. โรคติดต่อสามารถแพร่กระจายได้อย่างรวดเร็วถ้าคนอยู่กันอย่างแออัด เด็กที่อยู่ในที่แออัดเช่น ศูนย์อพยพ หรือบรรเทาภัยพิบัติ ควรได้รับวัคซีนทันที โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัคซีนป้องกันหัด
7. สมุดสุขภาพของเด็ก ที่มีตารางบันทึกการฉีดวัคซีน เป็นเอกสารสำคัญที่จะต้องนำมาให้ตรวจสอบและบันทึกเพิ่มทุกครั้งที่ได้รับวัคซีน และควรเก็บรักษาไว้เพื่อเป็นประวัติสุขภาพตลอดไป

ข้อมูลสนับสนุนสำหรับสาระสำคัญลำดับที่ :

๑. การให้วัคซีนเป็นเรื่องเร่งด่วน เด็กทุกคนควรได้รับวัคซีนให้ครบตามกำหนด โดยเฉพาะในห้าปีแรก

- ๑.๑ เนื่องจากโรคบางชนิด ได้แก่ วัณโรค ตับอักเสบบี คอตีบ ไอกรน โปลิโอ และหัด มักจะเกิดกับเด็กก่อนอายุครบ ๑ ปี เด็กจึงต้องได้รับวัคซีนป้องกันโรครายในระยะเวลาขวบปีแรก โดยใช้เข็มฉีดยาและอุปกรณ์ใหม่ที่ปลอดเชื้อ
- ๑.๒ วัคซีนบางชนิดจำเป็นต้องให้ซ้ำจนครบชุด จึงจะมีผลดีต่อการสร้างภูมิคุ้มกันโรค
- ๑.๓ ระยะเวลาที่เหมาะสมในการรับวัคซีน เพื่อสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคสำหรับเด็กในขวบปีแรกมีดังนี้

รายการวัคซีนสำหรับทารกแรกเกิด - อายุ ๑ ปี

อายุแรกเกิด	ฉีดวัคซีนป้องกันโรคตับอักเสบบี ฉีดวัคซีนป้องกันวัณโรค
๑ เดือน	ฉีดวัคซีนป้องกันโรคตับอักเสบบี ซ้ำ ถ้ามารดาเป็น พาหะของโรคนี้
๒-๓ เดือน	ฉีดวัคซีนป้องกันโรคคอตีบ ไอกรน บาดทะยัก ครั้งที่ ๑ กินวัคซีนป้องกันโรคโปลิโอ ครั้งที่ ๑ ฉีดวัคซีนป้องกันโรคตับอักเสบบี ครั้งที่ ๒
๔-๕ เดือน	ฉีดวัคซีนป้องกันโรคคอตีบ ไอกรน บาดทะยัก ครั้งที่ ๒ กินวัคซีนป้องกันโรคโปลิโอ ครั้งที่ ๒
๖-๗ เดือน	ฉีดวัคซีนป้องกันโรคคอตีบ ไอกรน บาดทะยัก ครั้งที่ ๓ กินวัคซีนป้องกันโรคโปลิโอ ครั้งที่ ๓ ฉีดวัคซีนป้องกันโรคตับอักเสบบี ครั้งที่ ๓
๙-๑๒ เดือน	ฉีดวัคซีนป้องกันโรคหัด คางทูม หัดเยอรมัน

- ๑.๔ การฉีดวัคซีนทุกครั้งต้องใช้กระบอกฉีดและเข็มใหม่ที่ปลอดเชื้อเท่านั้น บิดามารดา ผู้ปกครอง ครู และผู้ดูแลเด็กจะต้องดูให้ผู้ฉีดวัคซีนเปลี่ยนกระบอกฉีดและเข็มใหม่ ส่วนผู้ฉีดวัคซีนจะต้องปฏิบัติตามขั้นตอนที่สะอาดปลอดเชื้อ ใช้กระบอกฉีดและเข็มสะอาดชนิดที่ใช้ครั้งเดียวแล้วทิ้ง และทิ้งอุปกรณ์กับของเสียต่างๆอย่างปลอดภัยถูกวิธี
- ๑.๕ หลังการฉีดวัคซีน เด็กอาจจะร้องกวน มีไข้หรือมีผื่นตามผิวหนัง ซึ่งเป็นเรื่องปกติ หากมีอาการรุนแรง มีไข้สูง อุณหภูมิร่างกายสูงกว่า ๓๘.๕ องศาเซลเซียส หรือเป็นนานเกิน ๓ วัน ควรพาไปพบแพทย์หรือเจ้าหน้าที่สาธารณสุข และเด็กควรได้รับวัคซีนครั้งต่อไปตามกำหนด
- ๑.๖ ถ้าเด็กไม่เคยได้รับวัคซีน หรือได้รับไม่ครบในขวบปีแรกด้วยเหตุใดก็ตาม ต้องให้เด็กได้รับวัคซีนจนครบถ้วนโดยเร็วที่สุด ตามระยะเวลาห่างแต่ละครั้งตามชนิดวัคซีน

ข้อมูลสนับสนุนสำหรับสาระสำคัญลำดับที่ :

๒. การให้วัคซีนเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันโรคจะช่วยป้องกันโรคร้ายได้หลายชนิด เด็กที่ไม่ได้รับวัคซีน มีความเสี่ยงที่จะป่วย เกิดภาวะขาดอาหาร อาจเกิดความพิการอย่างถาวร และถึงตายได้

- ๒.๑ เด็กที่ไม่ได้รับวัคซีน มักจะป่วยพิการและตายได้ง่ายกว่าเด็กที่ได้รับวัคซีนอย่างครบถ้วน
- ๒.๒ การให้วัคซีนสามารถป้องกันเด็กจากโรคร้ายอย่างน้อย ๗ โรค ดังนี้ วัณโรค ตับอักเสบบี คอตีบ ไอกรน บาดทะยัก โปลิโอ หัด และโรคไขสมองอักเสบ การได้รับวัคซีนเหล่านี้ ยังมีส่วนช่วยให้เด็กมีความต้านทานต่อหวัดหรือปอดอักเสบอีกด้วย
- ๒.๓ เด็กจะมีภูมิคุ้มกันโรคได้โดยการรับวัคซีน ซึ่งมีทั้งชนิดฉีดและกิน วัคซีนที่เด็กได้รับนี้จะกระตุ้นให้มีการสร้างภูมิต้านทานโรคขึ้นในร่างกาย
- ๒.๔ การฉีดวัคซีนทุกครั้งต้องใช้กระบอกฉีดและเข็มใหม่ที่ปลอดเชื้อเท่านั้น บิดามารดา ผู้ปกครอง ครู และผู้ดูแลเด็ก จะต้องช่วยให้ผู้ฉีดวัคซีนเปลี่ยนกระบอกฉีดและเข็มใหม่ ส่วนผู้ฉีดวัคซีนจะต้องปฏิบัติตามขั้นตอนที่สะอาดปลอดเชื้อ ใช้กระบอกฉีดและเข็มสะอาดชนิดที่ใช้ครั้งเดียวแล้วทิ้ง และทิ้งอุปกรณ์กับของเสียต่างๆ อย่างปลอดภัยถูกวิธี

ข้อมูลสนับสนุนสำหรับสาระสำคัญลำดับที่ :

๓. เด็กจำเป็นต้องได้รับวัคซีนบางชนิดซ้ำๆกันเป็นระยะ เพื่อกระตุ้นการสร้างภูมิคุ้มกันโรคให้เด็กป้องกันโรคได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยาวนานมากขึ้น

- ๓.๑ วัคซีนบางชนิดจำเป็นต้องให้ซ้ำเป็นการกระตุ้นให้ร่างกายสร้างภูมิคุ้มกันโรคเพิ่มต่อไปหลังขวบปีแรก ดังนี้ อายุ ๑๘ เดือน – ๒ ปี

- ฉีดวัคซีนป้องกันโรคคอตีบ ไอกรน บาดทะยัก กระตุ้นครั้งที่ ๑

- กินวัคซีนป้องกันโรคโปลิโอกระตุ้น

- ฉีดวัคซีนป้องกันไขสมองอักเสบเจอี สองครั้ง ห่างกัน ๑ เดือน

อายุ ๒ ๑/๒ ปี - ๓ ปี

- ฉีดวัคซีนไขสมองอักเสบเจอี กระตุ้น

อายุ ๔ - ๖ ปี

- ฉีดวัคซีนป้องกันโรคคอตีบ ไอกรน บาดทะยัก หรือวัคซีนป้องกันโรคคอตีบ บาดทะยัก กระตุ้นครั้งที่ ๒

- ฉีดวัคซีนป้องกันวัณโรค ในรายที่ไม่มีผลเป็นวัคซีนวัณโรค

- ฉีดวัคซีนป้องกันโรคหัด คางทูม หัดเยอรมัน กระตุ้น

อายุ ๑๑ – ๑๔ ปี

- นีควัคซีนป้องกันโรคคอตีบบาดทะยัก (ต่อไปฉีดกระตุ้นทุก ๑๐ ปี)

๓.๒ ในกรณีที่เด็กได้รับวัคซีนไม่ครบตามกำหนดพ่อแม่ ควรพาไปรับการตรวจสุขภาพ และรับวัคซีนที่ขาดไป โดยไม่ต้องขึ้นต้นใหม่

ข้อมูลสนับสนุนสำหรับสาระสำคัญลำดับที่ :

๔.

การให้วัคซีนแก่เด็กที่เจ็บป่วยเล็กน้อย เด็กที่พิการ หรือเด็กที่ขาดอาหารนั้น มีความปลอดภัย

- ๔.๑ สาเหตุที่พ่อแม่ไม่ได้พาลูกไปรับวัคซีนตามกำหนดคือ ในวันนั้นลูกไม่สบาย เช่น มีไข้ ไอ หวัด หรือท้องเสีย ใดๆ ที่ตามความเป็นจริงการให้วัคซีนแก่เด็กที่เจ็บป่วยเล็กน้อยมีความปลอดภัย
- ๔.๒ ทั้งเด็กพิการและเด็กขาดอาหาร สามารถรับวัคซีนได้อย่างปลอดภัย สำหรับเด็กที่ติดเชื้อ HIV ต้องปรึกษาแพทย์หรือเจ้าหน้าที่สาธารณสุขเพื่อพิจารณาให้วัคซีนที่เหมาะสม
- ๔.๓ เด็กขาดอาหาร ติดเชื้อหัดได้ง่ายและมักจะมีอาการรุนแรงถึงตายได้ เด็กขาดอาหารจึงควรได้รับวัคซีนป้องกันโรคหัด โดยเฉพาะในรายที่มีภาวะขาดอาหารอย่างรุนแรง
- ๔.๔ เด็กที่มีความเสี่ยง เช่น เป็นโรคหัวใจ โรคปอดเรื้อรัง ควรได้รับวัคซีนป้องกันโรคไข้หวัดใหญ่ ซึ่งให้ได้ตั้งแต่อายุ ๖ เดือน ขึ้นไป โดยรับ สองครั้งห่างกัน ๑ เดือนขึ้นไปในปีแรก หลังจากนั้น ให้ซ้ำปีละครั้ง นอกจากนี้เด็กกลุ่มเสี่ยงยังควรได้รับวัคซีนใหม่บางตัว ซึ่งหลายชนิดยังไม่ได้จัดอยู่ในตารางการฉีดวัคซีนสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคโดยทั่วไป ดังนั้น ผู้ปกครองควรได้รับข้อมูล และปรึกษาแพทย์เพื่อการตัดสินใจ

ข้อมูลสนับสนุนสำหรับสาระสำคัญลำดับที่ :

๕.

หญิงทุกคนควรได้รับวัคซีนป้องกันโรคหัดเยอรมันก่อนมีคู่ครอง หรือก่อนการตั้งครรภ์ไม่น้อยกว่า ๑ เดือน และหญิงตั้งครรภ์ทุกคนต้องได้รับวัคซีนป้องกันโรคคอตีบบาดทะยัก คนที่เคยได้รับวัคซีนมาก่อนอาจต้องการการฉีดกระตุ้น

- ๕.๑ โรคหัดเยอรมันเกิดได้กับทุกคน ทุกเพศ และทุกวัย โดยไม่ก่อให้เกิดอันตราย แต่ถ้าเกิดในหญิงตั้งครรภ์จะมีผลให้ทารกในครรภ์พิการได้ หญิงตั้งครรภ์ที่มีภูมิคุ้มกันต่อหัดเยอรมันจะสามารถป้องกันไม่ให้ทารกพิการจากโรคนี้ได้

- ๕.๒ การรับวัคซีนป้องกันโรคหัดเยอรมันในขณะที่ตั้งครรภ์ อาจก่อให้เกิดอันตรายต่อทารกได้ ดังนั้น ผู้หญิงทุกคนจึงควรได้รับวัคซีนป้องกันโรคนี้อีกก่อนมีลูกครอง หรือก่อนการตั้งครรภ์ไม่น้อยกว่า ๑ เดือน ในทางปฏิบัติประเทศไทยใช้วัคซีนรวมในการป้องกันโรคหัด หัดเยอรมันและคางทูมในเข็มเดียวกัน และฉีดให้กับทั้งเด็กชาย และเด็กหญิงครั้งแรกช่วงอายุ ๕ - ๑๒ เดือน และกระตุ้น อายุ ๖ - ๗ ปี
- ๕.๓ ถ้ามีการคลอดที่ไม่ถูกสุขลักษณะ และมารดาไม่ได้รับวัคซีนป้องกันโรคบาดทะยักอย่างครบถ้วน อาจทำให้มารดาและเด็กเป็นโรคบาดทะยักจนถึงตายได้ จึงต้องพาหญิงตั้งครรภ์ไปฝากครรภ์และทำคลอดโดยแพทย์หรือเจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่ได้รับการฝึกอบรม
- ๕.๔ การตัดสายสะดือด้วยมีด กรรไกร ไม้รวก หรือเครื่องมือเครื่องใช้ที่ไม่สะอาดไม่ปลอดเชื้อ และการบ้วนน้ำลาย น้ำหมากบนสายสะดือเพราะเชื่อว่าจะทำให้สายสะดือแห้งและหลุดเร็ว สิ่งเหล่านี้ เป็นการปฏิบัติที่ไม่ถูกต้องเพราะจะทำให้ติดเชื้อบาดทะยักและเชื้อโรคอื่นๆ ได้ง่าย
- ๕.๕ หญิงทุกคนที่ไม่เคยได้วัคซีนป้องกันบาดทะยักมาก่อนต้องได้รับวัคซีนป้องกันโรคบาดทะยักทันทีที่ทราบว่าตั้งครรภ์และ ฉีดครั้งที่สองอีก ๑ - ๒ เดือน และฉีดครั้งที่สามอีก ๖ เดือนต่อจากครั้งที่ ๒ ถ้าฉีดไม่ทันให้ฉีดหลังคลอด ส่วน ผู้หญิงที่เคยได้รับวัคซีนนี้ครบ ๕ ครั้งโดยกระตุ้นครั้งหลังสุดภายใน ๑๐ ปี จะมีภูมิคุ้มกันบาดทะยักตลอดชีวิตและทารกแรกเกิดของเธอจะได้รับการป้องกันในระยะสองเดือน

ข้อมูลสนับสนุนสำหรับสาระสำคัญลำดับที่ :

๖. โรคติดต่อสามารถแพร่กระจายได้อย่างรวดเร็วถ้าคนอยู่กันอย่างแออัด เด็กที่อยู่ในที่แออัดเช่น ศูนย์อพยพ หรือบรรเทาภัยพิบัติ ควรได้รับวัคซีนทันที โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัคซีนป้องกันหัด

- ๖.๑ ในภาวะฉุกเฉินที่ผู้คนต้องอพยพจากที่อยู่ตามปกติไปรวมกันในพื้นที่แออัด มักจะมีการระบาดของโรคติดต่อ ดังนั้น เด็กอายุต่ำกว่า ๑๕ ปีทุกคน ที่อยู่ในกลุ่มเหล่านี้ ควรได้รับวัคซีนสร้างภูมิคุ้มกัน โดยเร็วที่สุด
- ๖.๒ การให้วัคซีนในภาวะฉุกเฉินต้องใช้เฉพาะเข็ม และอุปกรณ์ที่ปลอดเชื้อชนิดใช้ครั้งเดียวทิ้ง เพื่อความปลอดภัย
- ๖.๓ โรคหัดจะมีความรุนแรงและติดต่อกันง่ายมาก ในเด็กที่ขาดอาหาร และ / หรืออาศัยอยู่ในที่แออัดและไม่ถูกสุขลักษณะ
- กรณีที่โรคหัดระบาดอย่างรวดเร็วในศูนย์บรรเทาภัยพิบัติหรือศูนย์อพยพ ต้องรีบแยกเด็กที่ป่วยออกจากคนอื่นๆ เพื่อควบคุมการแพร่เชื้อ และเพื่อดูแลรักษาเด็กที่ป่วยอย่างเหมาะสมและควรให้วิตามินเอ แก่เด็กที่เป็นโรคหัดด้วย
 - เมื่อพบโรคหัดระบาดในบริเวณหนึ่ง จะต้องรีบให้วัคซีนหัดกับเด็กทุกคนในบริเวณนั้นและแจ้งให้เจ้าหน้าที่ สาธารณสุขที่รับผิดชอบบริเวณใกล้เคียงทราบจะได้ป้องกันมิให้ระบาดแพร่ออกไป
 - เด็กที่เป็นโรคหัดมักมีอาการอุจจาระร่วงและปอดบวมร่วมด้วย ดังนั้น การรีบให้วัคซีนป้องกันหัดตั้งแต่แรก จึงเท่ากับ ป้องกันโรคอุจจาระร่วง และปอดบวมไปด้วย
- ๖.๔ หากเด็กไม่ได้รับวัคซีนตามกำหนด เจ้าหน้าที่สาธารณสุขจะต้องให้จนครบตามมาตรฐานในประเทศนั้น หากบิดา

มารดาไม่แน่ใจ หรือไม่มั่นใจกับการรับวัคซีนที่เคยรับมาก่อน ควรปรึกษาเจ้าหน้าที่สาธารณสุขพิจารณาให้วัคซีนซ้ำให้ครบ

ข้อมูลสนับสนุนสำหรับสาระสำคัญลำดับที่ :

๗. สมุดสุขภาพของเด็ก ที่มีตารางบันทึกการฉีดวัคซีน เป็นเอกสารสำคัญที่จะต้องนำมาให้ตรวจสอบและบันทึกเพิ่มทุกครั้งที่มีรับวัคซีน และควรเก็บรักษาไว้เพื่อเป็นประวัติสุขภาพตลอดไป

- ๗.๑ เด็กทุกคน มีสิทธิที่จะได้รับวัคซีนเป็นระยะให้ครบตามที่กำหนดไว้ในตารางของกระทรวงสาธารณสุข ดังนั้นการบันทึกการรับวัคซีนทุกครั้งและเก็บรักษาสมุดสุขภาพ จึงมีความสำคัญสำหรับการดูแลสุขภาพเด็กต่อเนื่องจนเป็นผู้ใหญ่
- ๗.๒ ตารางบันทึกการรับวัคซีน ช่วยให้อบิดามารดาผู้ปกครอง ครูฝ่ายอนามัย และเจ้าหน้าที่สาธารณสุขตรวจสอบได้ว่า เด็กได้รับวัคซีนครบตามกำหนด หรือยังต้องรับเพิ่มเติมชนิดใดและเมื่อใดหรือเมื่อเด็กอายุเท่าใด แพทย์ และเจ้าหน้าที่ควรให้คำแนะนำเกี่ยวกับการให้วัคซีนในครั้งนั้นๆ และนัดครั้งต่อไป
- ๗.๓ เมื่อเด็กได้รับวัคซีนแล้ว เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ต้องลงบันทึกทั้งในเวชระเบียนของสถานพยาบาลและในสมุดบันทึกสุขภาพของเด็ก โดยระบุรายละเอียดว่าเป็นวัคซีนชนิดใด ครั้งที่เท่าใด ให้เมื่อวัน เดือน ปีใด โดยผู้ใด บิดามารดาผู้ปกครองเด็กจะได้รับทราบและเก็บไว้เป็นหลักฐานสำคัญ ดังนั้น ผู้พาเด็กมารับการตรวจสุขภาพ และ รับวัคซีน จึงควรนำสมุดบันทึกสุขภาพของเด็กมาด้วยทุกครั้ง